

PREDNOVOLETNA PRAZNOVANJA V ŠOLAH ŠALEŠKE DOLINE PRED II. SVETOVNO VOJNO

Star običaj praznovanja Miklavževega dneva je že kmalu po osamosvojitvi šol leta 1869 postal ena od običajnih šolskih prireditev. Že zgodaj pa so v mnogih šolah praznovanje Miklavža zamenjali s praznovanjem Božiča, verjetno pod vplivom nemškega življa v mestih, kjer je bilo šol največ. Tako Miklavžev kot Božični dan sta bila v prvi vrsti priložnost za obdarovanje in pomoč revnim otrokom.*

Čeprav so takšna društvena praznovanja imela predvsem humanitaren značaj, so s tem, ko so preselili Miklavža oz. Božič v dvorane, ta star ljudski običaj profanirali in ga vključili v potrošniški način razmišljanja, ki nikakor ni iznajdba današnjih dni, kot si navadno napačno predstavljamo, temveč je, čeprav v manjši meri kot danes, zajel naše kraje že v obdobju med obema vojnama. Velik poznavalec in raziskovalec starih ljudskih običajev Niko Kuret zato nekoliko resignirano in zagrenjeno ugotavlja:

»Poslednjo stopnjo razvoja je doseglo miklavževanje pri nas med obema vojskama. Razmah društvenega življenja je zlasti v ljubljanski in kamniški okolici pa po vseh mestih

*op. *Tekst z naslovom »Prednovoletna praznovanja v šolah Šaleške doline pred II. svetovno vojno« je bil napisan za isto številko tednika Naš čas kot že predhodni »Da zdravi veseli bi dolgo živeli« in predstavlja prispevek k poznavanju načina življenja v Šaleški dolini v ne tako daljni preteklosti, ki pa je že za marsikoga povsem nepoznana.*

potegnil tudi Miklavža v svoje kolesje. Miklavž je moral s svojim spremstvom v društvene dvorane. Razšopirili so se »Miklavževi večeri«, stara ljudska šega je postala navadna zabava. V najboljšem primeru je bila to pač »racionalizacija«, toda na škodo starosvetne prisrčnosti.«

Kakorkoli že, so se takšna praznovanja, najsi bodi Miklavža ali Božiča, razširila in postala sčasoma obvezen vsakoletni dogodek, ki so ga otroci nestrpno pričakovali. Danes si sploh ne moremo predstavljati šole, ki ne bi tako ali drugače obeležila »dedka Mraza«.

božič in miklavž v šolah šaleške doline

Za obdobje pred letom 1941 je vsekakor treba vedeti, da šolske proslave Miklavževega ali Božičnega dne niso bile vsako leto. To lahko sklepamo po prebiranju šolskih kronik za obravnavani čas, kjer ne najdemo omenjena proslavljanja vsako leto, čeprav so v kronike zapisovali res skoraj vse pomembne šolske dogodke, med katere štejejo seveda tudi tovrstne proslave.

Prireditve ob Miklavžu ali za Božič (vedeti moramo, da nikoli niso proslavljali enega in drugega v istem letu) najdemo omenjene:

Božič:

- Šoštanj – 1911, 1914, 1915, 1929*
- Škale – 1934, 1939*

Miklavž:

- Škale – 1919*
- Velenje – 1919*
- Šmartno ob Paki – 1930*

V oči nam padejo dve zanimivosti. Prva je ta, da v Šoštanju nikoli ne najdemo praznovanja Miklavža, ki je bil slovenski

praznik, temveč so striktno obeleževali le Božič. Tu je brez dvoma viden vpliv nemške kulture, kar pa ni nobena šoštanjska zanimivost in posebnost, temveč je to značilnost razvoja v vseh slovenskih mestih. Druga stvar, ki je mogoče še zanimivejša, pa je dejstvo, da so praznovali ali pa vsaj čutili potrebo to zapisati le v letih pred takšnim ali drugačnim kriznim obdobjem: I. svetovno vojno, krizo v začetku 30-tih let in pred II. svetovno vojno. Za analizo tega vsekakor zanimivega dejstva na tem mestu ni ne časa ne prostora, je pa to vsekakor zanimiv podatek, ki nam mnogo pove o psihozi, ki spremlja ali predhodi krizne trenutke.

božič v šoštanju

Najlepši opis šolske božične proslave najdemo v šoštanjski šolski kroniki za leto 1911/12:

»Popoldne predstavljala je šolska mladina na čitalniškem odru dramatično pripovedko »Palčki« s petjem.

Po igri peljala se je mladina v tretji razred, kjer je bilo postavljeno krasno božično drevo. Po primernem govoru obdarili so se vsi revni otroci (črez 200) s toplo obleko. Ostali pa so dobili kruh, pecivo in drugo. Da je ta božičnica tako sijajno iztekla si je prizadeval posebno gospod Tone Kurnik, ki je s pobiranjem podpor pri raznih strankah nabral znesek po 1075 K 85 h in tudi pri okraševanju razreda, božičnega drevesa itd. neumorno deloval. Veliko so se trudile seveda tudi razne gospe Slovenke, da so pripravile kruh, pecivo in razdelile kupljeno blago. Podpirali pa so to blagodejno podjetje tudi diletantje tukajšnje čitalnice s tem, da so uprizorili dvakrat igro »Brat Martin« in čisti dobiček po 236 K odstopili v ta namen. Prispevke po 10 in nad 10 Kron so darovali: gosp. Kolšek Vinko 200 Kron, družba sv. Cirila in Metoda 150 Kron, gospa Hudovernik

Ana v Ljubljani nabrala 104 Krone, baron Haebler 50 K, ravnatelj Macher 36 K, savinjska Posojilnica 30 K, Majdič Ana 20 K, dr. Slebinger 14 K; po 10 Kron so darovali: dr. Medved Anton, Gizela pl. Adamovich, Ogrin Ivan, Vošnjak Miha, vitez Haupt, Elsbacher Ana, dr. Verstovšek Karl, obitelj Ježovnikova v Velenju, Karl pl. Adamovich, Grobelnik Ivan, ljudska posojilnica, Vaupot. Mnogo dobrotnikov je bilo s prispevki pod 10 Kron.«

nekaj značilnosti praznovanj

Ta najdaljši opis božične proslave v kakšni šolski kroniki je tipičen, tako po obliki kot po vsebini, za vse ostale in nam omogoča spoznati tovrstne prireditve po šolah za celo področje današnje občine Velenje.

Da je bil ta opis narejen pred I. svetovno vojno vidimo že takoj po tem, da so v prvi vrsti povdarjali slovenski značaj prireditve in udeležencev. Tudi ta prireditev je bila torej vpeta v narodnostni boj za slovenstvo, ki je bilo v Šoštanju ogroženo tudi z nemško šolo, katero je to leto obiskovalo 123 otrok in je predstavljala pomemben temelj, s katerim so Nemci in nemčurji stopnjevali svoj ponemčevalni pritisk na dostikrat gospodarsko odvisne šoštanjske Slovence. Pri opisih proslav po I. svetovni vojni ta komponenta seveda izgubi svoj pomen, drugače pa so proslave ohranile enak značaj.

Glavni namen takšnih prireditev je bil v celem obdobju do leta 1941 obdarovanje (revnih) otrok z najnujnejšo obleko in seveda istočasno pripraviti otrokom prijeten zaključek leta. V ta namen so služile razne igrice, skeči, recitacije in seveda prihod samega Miklavža (Božička, dedka Mraza).

Podatek, da so kar »črez 200« otrok po takratnih normah, ki so bile nižje, kot so današnje, označili kot revne in potrebne obleke, pa je seveda več kot poveden. Če vemo, da

je v tem šolskem letu šolo obiskovalo 209 dečkov in 221 deklic, torej skupaj 430 otrok, to pomeni, da je polovica otrok živela v razmerah, ki niso zadoščale osnovnim življenjskim pogojem! Ob takšnih obdarovanjih pa se nam postavlja tudi vprašanje, čeprav ne dvomimo v dober namen dobrotnikov, o efektivnosti takšne vrste pomoči. Enkratno obdarovanje vsekakor ni bila trajnejša rešitev problema revščine, ki je pestila te otroke. Bojimo se, da je bil efekt ravno nasproten, njih in še bolj njihove starše, ki niso mogli svojim otrokom zagotoviti lažjega življenja, je spustilo na stopnjo občinskih revežev oz. socialnih problemov, s čimer se je občutek manjvrednosti še povečal. Za odpravo revščine bi bila potrebna predvsem korenita reforma takratne družbe, česar pa seveda ni zmogla sama in do katere so pripeljali šele kasnejši dogodki. Jasno pa je, da je tudi ta enkratna pomoč, ki so je bili otroci deležni, marsikateremu otroku omogočila, da se je pretolkel skozi zimo in mu navsezadnje tudi rešila življenje.

Da pa prireditelje in dobrotnike pri organiziranju te akcije ni vodil samo čut za humanost, temveč da so imeli ti večeri v prvi vrsti prestižni značaj, ko so razni »subjekti družbenega življenja« tekmovali kdo bo darežljivejši in se bo bolj izkazal v očeh krajanov, nam pokaže že enostavna analiza teksta. Kronist je za opisovanje slavnosti, obdarovanje, torej vsebino prireditve namenil štiri (kratke) stavke, ves ostali prostor pa je namenil naštevanju zaslužnih mož in žena, ter dobrotnikov prireditve. Ugotovimo lahko, da se je vsaj v tem konkretnem primeru zgodovina ponovno pokazala kot *magistra vitae*, ki nas nauči vsaj tega, da se pri prirejanju raznobarnih takšnih ali drugačnih uradnih prireditve vse do današnjih dni ni mnogo ali pa sploh nič spremenilo. Vajnejši, kot slavljenici, so ljudje v prvi vrsti.

Ne glede na vse povedano pa moramo ugotoviti, da so se šolske prednovoletne proslave tako udomačile in utrdile ter postale že del folklore, ki mogoče nima tako starih korenin, je pa zato toliko bolj trdovrten.